

Heeft de wetenschap God vermoord?

Alister McGrath

Samenvatting

Dit paper gaat over de militant-atheïstische visie op natuurwetenschappen die met de naam van Richard Dawkins verbonden is. Er worden grote vraagtekens geplaatst bij de intellectuele aannemelijkheid en feitelijke onderbouwing van deze opvatting. Heeft de voormalige popularisator van wetenschap nog wel iets anders te bieden dan antireligieuze propaganda, met wetenschap als botte bijl en zonder aandacht voor het onmiskenbare feit dat er ook veel religieus-gelovige wetenschappers zijn? Wetenschap en atheïsme lijken bij Dawkins met een soort intellectueel klittenband aan elkaar te zitten, zonder degelijke bewijsgrond zoals die verwacht zou mogen worden van een voorvechter van wetenschappelijk denken.

Vroeger was ik atheïst. Opgroeiend in het Belfast van de jaren zestig kwam ik tot de vaste overtuiging dat God een kinderlijke waanvoorstelling is, alleen geschikt voor ouderen, voor intellectueel onderbedeelden en voor religieuze zwendelaars. Ik geef toe dat dit een nogal arrogante opvatting was, en ik schaam mij er nu een beetje voor. Arrogant of niet, destijds gold het min of meer als vanzelfsprekende wijsheid. Religie was aan het verdwijnen, en er gloorde een heerlijke goddeloze dageraad. Of zo leek het.

Mijn redenering achter dit idee ging voor een deel terug op de natuurwetenschappen. Op de middelbare school koos ik voor exacte vakken, en ik wilde in Oxford scheikunde gaan studeren. Wat mij in de natuurwetenschappen allereerst aantrok waren de boeiende inzichten die je hier kreeg in de wonderbaarlijke wereld van de natuur, maar ik meende er ook een buitengewoon nuttige bondgenoot aan te hebben voor mijn religiekritiek. Atheïsme en natuurwetenschap leken onderling verbonden met een uiterst hechte band. Dit bleef mijn manier van denken tot het moment, oktober 1971, dat ik naar Oxford ging.

Scheikunde en (daarna) moleculaire fysica bleken grote intellectuele stimulansen te bieden. Soms ging het me bijna duizelen van enthousiasme. Meer en meer stukjes van de complexe wereld der natuur leken op hun plaats te vallen. Tegelijk met dit groeiende plezier in natuurwetenschap, dat groter werd dan ik ooit had kunnen dromen, begon ik echter mijn atheïsme te heroverwegen. Het is voor niemand gemakkelijk om kernovertuigingen aan kritiek te onderwerpen. De reden waarom ik het deed was een groeiend besef dat de dingen niet zo simpel lagen als ik gedacht had. Een aantal factoren werkte samen om iets te bewerken wat naar ik meen met recht kan worden omschreven als een geloofscrisis.

Atheïsme had, zo begon ik mij te realiseren, een verre van toereikende bewijsbasis. Meer en meer bleek dat de redeneringen die ik sterk, doorslaggevend en overtuigend had gevonden, niet deugden of onzeker en voorlopig waren. Waar ik met christenen in gesprek kon komen over hun geloof, bleek dat ik betrekkelijk weinig van het christendom begrepen had; ik had het voornamelijk leren kennen uit de niet altijd even nauwkeurige weergave door vooraanstaande critici zoals Bertrand Russell en Karl Marx. Belangrijker was misschien dat ik ging beseffen dat mijn voorstelling van een automatisch en onontkoombaar verband tussen natuurwetenschap en atheïsme nogal naïef was, en weinig feitelijk. Een van de voornaamste dingen die me te doen stonden na mijn bekering tot het christelijk geloof was een systematische uitschakeling van deze associatie. Ik wilde de natuurwetenschappen nu in een christelijk perspectief plaatsen.

Over de auteur

Alister E. McGrath studeerde aanvankelijk chemie en deed onderzoek in de moleculaire biofysica, waarna hij systematische theologie ging studeren. Hij werd in Oxford hoogleraar Historische Theologie en Senior Research Fellow aan het Harris Manchester College, later Professor of Theology, Ministry, and Education aan het King's College London en directeur van het Centre for Theology, Religion and Culture. In 2014 werd hij Andreas Idreos Professor in Science and Religion in Oxford. McGrath schreef talloze boeken over religie en wetenschap, waaronder *Dawkins' God* (2004) en *The Dawkins Delusion?* (2007).

En ik wilde proberen te begrijpen waarom anderen dit perspectief niet met mij deelden.

In 1977, terwijl ik nog onderzoek deed in de moleculaire biofysica, las ik het eerste boek van Richard Dawkins, *The Selfish Gene*, dat het vorige jaar verschenen was. Het was een boeiend boek boordevol ideeën, getuigend van een subliem vermogen om moeilijke denkbeelden helder onder woorden te brengen. Ik verslond dat boek en wilde méér van hem lezen. Maar intussen begreep ik weinig van het in mijn ogen verbazend oppervlakkige atheïsme van Dawkins, dat onvoldoende basis vond in de wetenschappelijke redeneringen die hij in dat boek naar voren bracht. Zijn atheïsme leek met intellectueel klittenband op zijn biologie te zijn geplakt, en geen noodzakelijk voortvloeisel uit het door Dawkins verzamelde wetenschappelijk bewijs.

Dawkins heeft een naam gevestigd als belangrijkste woordvoerder van het atheïstische establishment in Groot-Brittannië. De briljante jonge zoöloog uit Oxford van eind jaren zestig heeft zich geleidelijk ontpopt als een van de meest uitgesproken tegenstanders van religieus geloof en speciaal van het christelijk geloof. Zijn schrijftalent maakt hem een *waardige* opponent, terwijl hij door de schelle, agressieve klank van zijn proza een *noodzakelijke* opponent is voor iedere christelijke apologet.

In dit paper wil ik wijzen op een paar fundamentele problemen in de manier waarop Dawkins de verhouding van geloof en wetenschap benadert. Wat ik speciaal wil aanvechten is de intellectuele verbinding tussen natuurwetenschap en atheïsme die zo karakteristiek is voor het werk van Dawkins. Kritiek op het wetenschappelijk gehalte is niet mijn oogmerk: dat is tenslotte een zaak voor de wetenschappelijke wereld als geheel. Mijn doel is de genoemde verbinding te onderzoeken, dat in het werk van Dawkins nu eens verondersteld en dan weer verdedigd wordt – het verband tussen de wetenschappelijke methode en atheïsme.

Ik zal de voornaamste onderdelen van zijn atheïstische kritiek op het christendom samenvatten en daar beknopt antwoord op geven. Voor wie niet van beknoptheid houdt is het misschien

prettig om te weten dat ik de ideeën van Dawkins veel uitvoeriger behandeld heb in mijn boek *Dawkins' God*.¹

1. De wetenschap heeft met God afgerekend

De natuurwetenschap, en bovenal de darwiniaanse evolutie-theorie, maakt volgens Dawkins geloof in God onmogelijk. Vóór Darwin, stelt hij, was het mogelijk om de wereld te zien als iets dat door God ontworpen was; ná Darwin kan er alleen nog maar gesproken worden van een 'illusie van ontwerp'. Een darwiniaanse wereld heeft geen doel, en wie het anders ziet houdt zichzelf voor de gek. Het universum kun je niet 'goed' noemen, maar anderzijds in elk geval ook niet 'slecht'. Om met Dawkins te spreken: 'Het universum dat we observeren heeft precies die eigenschappen die we zouden verwachten als er in feite geen ontwerp, geen doel, geen kwaad en geen goed is, maar slechts een blinde, meedogenloze onverschilligheid.'²

Omdat darwinisme bij Dawkins eerder een wereldbeschouwing dan een biologische theorie is, aarzelt hij niet om met zijn redeneringen tot ver buiten de grenzen van het zuiver biologische te gaan. De wetenschap in het algemeen en Darwin in het bijzonder nopen ons tot atheïsme. En hier begint Dawkins op glad ijs te komen. Wat hij zeker heeft laten zien is dat er een zuiver natuurlijke *beschrijving* kan worden gegeven van wat we momenteel over de geschiedenis en huidige toestand van levende organismen weten. Maar *waarom* leidt dit tot de conclusie dat er geen God is?

Zoals bekend kan de wetenschappelijke methode geen positieve of negatieve uitspraak doen over de God-hypothese. Wie gelooft dat het bestaan of niet-bestaan van God hiermee te bewijzen is, die rekt de methode op tot voorbij haar legitieme grenzen, met als gevolg het gevaar van misbruik of verdacht-making. Er zijn vooraanstaande biologen (zoals Francis Collins, voormalig directeur van het Human Genome Project) die stellen dat de natuurwetenschappen een positief gelovig uitgangspunt bevorderen; anderen (zoals de evolutiebioloog Stephen Jay Gould) zeggen dat er negatieve implicaties voor theïstisch geloof mee verbonden zijn. *Bewijzen* doen ze echter niets, in welke richting ook. Een eventueel antwoord op de God-vraag zal op iets anders moeten berusten.

Dit is geen nieuwe gedachte. Het religieuze tekort van de wetenschappelijke methode werd al heel duidelijk gezien en erkend in de tijd van Darwin. Duidelijke uitspraken daarover zijn te vinden in het werk van 'Darwins bulldog', T. H. Huxley. Wel hebben er in een recent verleden nog belangrijke discussies over dit onderwerp plaatsgevonden. Een voorbeeld is het volgende.

In 1992 betoogde Stephen Jay Gould, destijds boegbeeld van de evolutiebiologie in Amerika, dat de wetenschap niet op methodisch legitieme wijze tot uitspraken kan komen over het bestaan van God.³ 'Wij bevestigen of ontkennen het niet; we kunnen er als wetenschapper gewoon niets over zeggen.' Het komt er voor Gould op neer dat darwinisme eigenlijk niets te melden heeft over het bestaan of de aard van God. Het is voor Gould een feitelijke constatering dat evolutiebiologen atheïst of theïst kunnen zijn – hij noemt voorbeelden zoals de humanistische agnosticus G. G. Simpson en de Russisch-orthodoxe Theodosius Dobzhansky. Zijn conclusie luidt: 'ofwel de helft van mijn collega's is verschrikkelijk dom, ofwel de darwinistische wetenschap is volstrekt verenigbaar met conventioneel religieus geloof – en al net zo verenigbaar met atheïsme.'

In de voorstelling van Dawkins is darwinisme een intellectuele hogesnelheidslijn naar atheïsme. In werkelijkheid lijkt het erop dat het door hem uitgestippelde intellectuele traject vastloopt in de greppel van het agnosticisme. En eenmaal vastge-

lopen blijft het daar steken ook. Er gaapt een aanzienlijke logische kloof tussen darwinisme en atheïsme, een kloof die Dawkins blijkbaar niet met bewijzen maar met retoriek wil overbruggen. Definitieve conclusies zouden langs een andere weg bereikt moeten worden. En wie hardnekkig probeert ons iets anders voor te houden, die heeft iets uit te leggen.

2. Geloof vermijdt de vraag naar bewijs

Het christendom doet volgens Dawkins uitspraken die berusten op geloof, wat betekent dat men niet wil weten van een doortastend zoeken naar waarheid op grond van bewijs. Een van de kernovertuigingen van Dawkins, bijna tot vervelens toe herhaald in zijn geschriften, is dat religieus geloof een 'blind vertrouwen' is 'zonder bewijs, ja, zelfs ondanks bewijs.'⁴ Geloof, meent Dawkins, is 'een soort geestesziekte', een van 'de grote kwaden in de wereld, vergelijkbaar met het pokkenvirus, maar moeilijker uit te roeien.' Maar liggen de zaken echt zo simpel als Dawkins het voorstelt? Ikzelf dacht van wel toen ik atheïst was, en de argumenten van Dawkins zou ik in die tijd doorslaggevend hebben gevonden.⁵ Nu niet meer.

Geloof, zegt Dawkins, 'betekent blind vertrouwen zonder bewijs, ja, zelfs ondanks bewijs.'

Laten we om te beginnen eens naar die definitie van geloof kijken en ons afvragen waar ze vandaan komt. Geloof betekent: 'blind vertrouwen, zonder bewijs, ja, zelfs ondanks bewijs.' Maar waarom zou iemand een zo bespottelijke definitie overnemen? Welk bewijs is er dat gelovige mensen deze definitie van geloof hanteren? Op dit punt is Dawkins terughoudend; hij noemt geen religieuze auteurs als illustratie voor deze hoogst onaannemelijke omschrijving. Wat hij er vooral mee lijkt te willen is een beeld oproepen van religieus geloof als een intellectuele schertsvertoning. Ik ga niet akkoord met zijn definitie van geloof en moet ook de eerste gelovige intellectueel nog tegenkomen die deze definitie serieus neemt. Ze is niet staande te houden op grond van een officiële geloofsbelijdenis van welke christelijke denominatie ook maar. Het is een definitie die Dawkins zelf bedacht heeft met zijn eigen agenda in het achterhoofd, aangeboden als karakterschets van de mensen op wie hij kritiek wil leveren.

Zorgwekkend is vooral dat Dawkins werkelijk schijnt te denken dat geloof 'blind vertrouwen' is, ook al is er niet één belangrijke christelijke auteur die zo'n definitie onderschrijft. Het is een kernovertuiging van Dawkins, bepalend voor zo'n beetje ieder aspect van zijn houding tegenover religie en religieuze mensen. Kernovertuigingen vragen echter vaak om kritiek. Want met deze opvatting heeft hij het 'faliekant bij het verkeerde eind', zoals Dawkins ooit zei over de ontwerp-ideeën van William Paley.⁶

Geloof, zegt Dawkins, 'betekent blind vertrouwen zonder bewijs, ja, zelfs ondanks bewijs.' Dat is wellicht zoals Dawkins erover denkt; het is niet zoals christenen erover denken. De definitie van geloof zoals gegeven door W.H. Griffith-Thomas (1861-1924) vertegenwoordigt een oude christelijke traditie.⁷

[Geloof] gaat de gehele mens aan. Het begint met een verstandelijke overtuiging op grond van toereikend bewijs; het zet zich voort in vertrouwen van het hart of de emoties op grond van overtuiging, en wordt bekroond door instemming van de wil, door middel waarvan de overtuiging en het vertrouwen tot uiting komt in gedrag.

⁴ R. Dawkins, *De zelfzuchtige genen* (5e dr. 2006).

⁵ Zie ook A. McGrath, *De ondergang van het atheïsme* (2009).

⁶ 'wrong, gloriously and utterly wrong'. R. Dawkins, *De blinde horlogemaker* (1988), 20.

⁷ W.H. Griffith-Thomas, *Principles of Theology* (Longmans, Green & Co., London 1930), xviii.

¹ A. McGrath, *Dawkins' God* (Kok, Kampen 2006).

² R. Dawkins, *Onze onsterfelijke genen*. (Contact, Amsterdam 1995), hoofdstuk 4, laatste alinea.

³ S. J. Gould, 'Impeaching a Self-Appointed Judge', *Scientific American* 267/1 (juli 1992), 118-121.

Dit is een goede en betrouwbare definitie, een synthese van de kernelementen van de typisch christelijke kijk op geloof. Wat hier zeker aandacht verdient is de expliciete uitspraak dat dit geloof ‘begint met een verstandelijke overtuiging (*the conviction of the mind*) op grond van toereikend bewijs’. Ik wil de lezer nu niet vermoeien met nog meer citaten van christelijke auteurs door de eeuwen heen die dit onderschrijven. Het is hoe dan ook aan Dawkins om bewijzen aan te voeren dat zijn scheve en onzinnige voorstelling van ‘geloof’ karakteristiek zou zijn voor het christendom.

Is de stropop geïnstalleerd, dan hakt Dawkins hem in mootjes. Intellectueel gezien is dat geen bijzonder grote of veel-eisende prestatie. Geloof is iets kinderlijks, zo krijgen we te horen, heel geschikt om in ontvankelijke kleuterhoofdjes te stampen, maar voor volwassenen schandalig immoreel en een intellectuele aanfluiting. We zijn nu volwassen en moeten dat achter ons laten. Waarom zouden we dingen geloven die niet wetenschappelijk bewijsbaar zijn? Geloven in God, zegt Dawkins, is zoiets als geloven in Sinterklaas en in de Tandefee. Opgroeien betekent dat je daaraan ontgroeit.

Dit is een puberale redenering die per ongeluk in een volwassen discussie is beland. De gedachtegang is even amateuristisch als dubieus. Er is geen serieus empirisch bewijs dat God, Sinterklaas en de Tandefee worden beschouwd als behorend tot dezelfde categorie. Mijn geloof in Sinterklaas en de Tandefee verdween toen ik een jaar of zes was. Nadat ik een jaar of wat atheïst was geweest ontdekte ik God toen ik achttien was, en ik heb dit nooit gezien als terugval in mijn vroege jeugd. Bij het onderzoek voor mijn boek *The Twilight of Atheism* viel mij op dat er veel mensen op latere leeftijd tot geloof in God komen – wanneer ze ‘volwassen’ zijn. Ik ben nog niemand tegengekomen die op latere leeftijd tot geloof in Sinterklaas kwam.

Wil de redenering van Dawkins enigszins aannemelijk zijn, dan zou er een echte analogie tussen God en Sinterklaas moeten zijn, maar die is er duidelijk niet. Iedereen weet dat geloof in God niet in dezelfde categorie wordt ondergebracht als dergelijke vormen van kindergeloof. Wat Dawkins aanvoert is, natuurlijk, dat het in beide gevallen om niet-bestaande zaken gaat. Maar hier hebben we te maken met een zeer elementaire verwarring tussen begin- en eindpunt van een redenering.

Het is heel ironisch om te constateren dat het geloof dat Dawkins zo gemakkelijk afdoet als van Sinterklaasniveau, hetzelfde geloof is dat ten grondslag ligt aan het oude intellectuele erfgoed van zijn eigen universiteit, en zelfs van zijn eigen wetenschappelijke vakgebied. Er bestaat heel wat literatuur over de rol die christelijke natuurfilosofen hebben gespeeld bij de opkomst van de biologische wetenschap.

Een ander opvallend aspect van het atheïsme van Dawkins is de zelfverzekerde toon waarop hij beweert dat het onontkoombaar is. Die zelfverzekerde toon is merkwaardig, ze is merkwaardig misplaatst – en misschien wel buiten de orde – voor wie bekend is met wetenschapsfilosofie. Richard Feynman (1918-1988), die in 1965 de Nobelprijs voor natuurkunde kreeg voor zijn bijdrage aan de kwantumelektrodynamica, zei vaak dat natuurwetenschappelijke kennis een verzameling uitspraken met variërende graden van zekerheid is – sommige zeer onzeker, sommige bijna zeker, maar niet één volkomen zeker.

3. God is een virus van de geest

Godsvoorstellingen zijn een kwaadaardige besmetting die een aanslag doet op het denken van overigens gezonde mensen. De kerngedachte van Dawkins is dat geloof in God niet op redelijke of empirische gronden ontstaat; het zou komen van infectie door een besmettelijk, opdringerig virus, vergelijkbaar met een computervirus.⁸ Geloof in God moeten we zien als kwaadaar-

dige infectie waar een overigens gezonde geest ziek van wordt. Het beeld heeft zijn kracht bewezen, ook al is de bewijsbasis verbazingwekkend smal. Het idee loopt volkomen stuk op de afwezigheid van empirisch bewijs.

Niet alleen ontbreekt ieder waarneembaar bewijs dat ideeën zouden lijken op virussen of zich als een virus zouden verspreiden – een belangrijke overweging waar Dawkins met een onrustbarend groot gemak aan voorbijgaat. Het snijdt geen hout om nu eens van een ‘goed’ en dan weer van een ‘kwaad’ virus te spreken. In het geval van de relatie van parasiet en gastheer gaat het hier gewoon om een geval van darwiniaanse evolutie in actie. Die is niet goed of slecht. Het is zoals de dingen gaan. Wil je ideeën vergelijken met virussen, dan kun je ze niet goed of slecht noemen, laat staan goed of fout; dat zou de conclusie opleveren dat ideeën altijd geheel en al beoordeeld moeten worden op het succes waarmee ze zich kunnen vermenigvuldigen en verspreiden – met andere woorden, hun overlevingskansen.

De natuurwetenschappen kun je theïstisch of atheïstisch duiden, maar geen van beide duidingen wordt erdoor vereist.

En verder: als alle ideeën virussen zijn, dat zal het onmogelijk blijken om op wetenschappelijke gronden een onderscheid te maken tussen atheïsme en geloof in God. Het mechanisme waarmee ze zouden overspringen heeft geen plaats voor intellectuele of morele beoordeling. De gegevens nopen ons niet tot theïsme en ook niet tot atheïsme, hoewel ze met allebei verenigbaar zijn. Wat zulke ideeën waard zijn moet langs een andere weg worden vastgesteld, zo nodig buiten de grenzen van de wetenschappelijke methode.

Maar wat voor empirische aanwijzingen zijn er voor deze hypothetische ‘virussen van de geest’? In de werkelijkheid zijn virussen niet alleen aan symptomen herkenbaar. Ze zijn ook op te sporen, strikt empirisch te onderzoeken, en hun genetische structuur laat zich tot in detail vaststellen. Een ‘virus van de geest’ daarentegen is hypothetisch. Het bestaan ervan wordt geponeerd met een dubieuze analogie, niet vanuit directe waarneming, en mist iedere conceptuele grond in het soort verschijnselen dat Darwin zich voorstelde. Kunnen we deze virussen waarnemen? Hoe zitten ze in elkaar, wat is hun genetische code? Waar zijn ze in het menselijk lichaam te vinden? En het belangrijkste, voor iemand die zo geïnteresseerd is in de verspreiding ervan: op welke manier worden ze doorgegeven?

Er zijn ruwweg drie probleemgebieden te onderscheiden:

1. Echte virussen zijn zichtbaar, bijvoorbeeld met behulp met cryo-elektronenmicroscopie. Dawkins’ culturele of religieuze virussen hebben alleen maar een hypothetisch bestaan. Er is geen empirisch bewijs dat ze echt bestaan.
2. Er is geen empirisch bewijs dat ideeën virussen zijn. Het zou kunnen dat ideeën zich in bepaalde opzichten lijken te ‘gedragen’ alsof het virussen zijn. Maar tussen analogie en identiteit gaapt een enorme kloof; en zoals de geschiedenis van de wetenschap pijnlijk duidelijk maakt, hebben dwaalsporen in de wetenschap meestal te maken met verwarring tussen die twee.
3. De ‘God als virus’-slogan werkt even goed voor atheïsme, dat immers ook een wereldbeschouwing is die de empirische grenzen ver te buiten gaat. Dawkins weigert uiteraard om dit te erkennen; atheïsme is volgens hem het onontkoombare en juiste resultaat van de wetenschappelijke methode. Dat is het echter niet. De natuurwetenschappen kun je theïstisch of atheïstisch duiden, maar *geen van beide* duidingen wordt erdoor vereist.

4. Religie is een kwalijke zaak

Ten slotte zal ik het hebben over een kernovertuiging waar Dawkins’ werk van doortrokken is: dat religie op zichzelf een kwalijke zaak is en leidt tot nog meer kwalijke zaken. Dit is duidelijk een intellectueel en moreel oordeel. Het kwaad zit vol-

⁸ R. Dawkins, *Kapelaan van de duivel* (5e dr. 2007), 160 e.v. (hoofdstuk 3, par. 2).

gens Dawkins ten dele in het feit dat religie op geloof berust en zich zo onttrekt aan de menselijke plicht om na te denken. We zagen al dat dit een zeer twijfelachtige kijk op de zaak is, niet vol te houden in het licht van de feiten.

Het morele bezwaar is natuurlijk veel ernstiger. Iedereen zal toegeven dat sommige religieuze mensen weleens heel onthutsende dingen doen. Maar met dat woordje 'sommige' wordt dit argument van Dawkins meteen afgezwakt. Het roept een aantal vragen op. Hoeveel mensen? In welke omstandigheden? Hoe vaak? Het roept ook een vraag naar vergelijkingen op. Hoeveel mensen met *antireligieuze* opvattingen doen ook weleens heel onthutsende dingen? En zodra je deze vraag stelt, verlaten we de sfeer van het goedkope, simpele prijschietsen op intellectuele opponenten en moeten we aan de slag met een paar duistere en verontrustende kanten van de menselijke natuur.

Ooit was het gebruikelijk om, in navolging van Freud, religie als een soort ziekte voor te stellen, maar deze visie moet nu wijken voor steeds meer empirische gegevens waaruit blijkt (zij het niet eenduidig) dat veel vormen van religie juist goed voor een mens kunnen zijn. Sommige vormen kunnen weliswaar pathologisch en verwoestend zijn. Maar er zijn er ook die juist een heilzaam effect schijnen te hebben. Uit zulke gegevens valt natuurlijk niet te concluderen dat God bestaat. Het ondermijnt echter wel een grondzuil van Dawkins' atheïstische kruistocht: de kernovertuiging dat religie slecht voor mensen is.

In 2001 werd een inventarisatie gemaakt van 100 systematische, empirische studies naar de relatie tussen religie en menselijk welzijn. De uitslag was deze:⁹

- * 79 noemden ten minste één positief verband tussen religieuze betrokkenheid en welzijn;
- * 13 vonden geen noemenswaardig verband tussen religie en welzijn;
- * 7 vonden gemengde of complexe verbanden tussen religie en welzijn;
- * 1 vond een negatief verband tussen religie en welzijn.

De hele wereldbeschouwing van Dawkins berust op het negatieve verband tussen religie en menselijk welzijn dat door slechts 1% van de empirische bevindingen ondubbelzinnig bevestigd wordt en door 79% ondubbelzinnig weersproken.

De uitkomsten maken in elk geval één ding overvloedig duidelijk: we moeten deze zaak benaderen in het licht van wetenschappelijke gegevens en niet van persoonlijk vooroordeel. Het zou niet in mijn hoofd opkomen om te beweren dat deze gegevens ondubbelzinnig bewijzen dat geloof goed voor u is. En al helemaal niet dat hieruit zou blijken dat God bestaat.

⁹ H.G. Koenig en H.J. Cohen, *The Link between Religion and Health: Psychoneuroimmunology and the Faith Factor* (Oxford U.P. 2001), 101. Andere relevante publicaties over dit belangrijke onderwerp: W.R. Miller en C.E. Thoreson, 'Spirituality, Religion and Health: An emerging research end', *American Psychologist* 58 (2003), 24-35; M. Galanter, *Spirituality and the Healthy Mind: Science, therapy, and the need for personal meaning* (Oxford U.P. 2005).

Maar ik moet er duidelijk op wijzen dat Dawkins hier in ernstige verlegenheid komt, want zijn wereldbeeld staat in het teken van de kernovertuiging dat geloof slecht voor u is. Die opvatting is onhoudbaar in het licht van de feiten. Religie slecht voor u? Waar blijkt dat uit? Het idee hangt nog in de lucht als een sliertje rook, maar het trekt geleidelijk weg onder invloed van de bewijzen van het tegendeel.

Voor Dawkins liggen de zaken simpel: de vraag is 'of je prijs stelt op gezondheid of waarheid.'¹⁰ Omdat religie niet waar is – een van de onaantastbare kernovertuigingen die overal in zijn werk opduiken – is het immoreel om te geloven, ongeacht de voordelen die het zou brengen. Maar de argumenten waarmee Dawkins stelt dat geloof in God niet waar is snijden geen hout. Dit is waarschijnlijk de reden voor zijn aanvullende argument dat religie slecht voor u is. Het groeiende bewijs dat religie juist bevorderlijk is voor menselijk welzijn zit hem hier lelijk in de weg. Het ondergraaft niet alleen een essentieel praktisch argument voor atheïsme, het roept ook een paar zeer verontrustende vragen op over de waarheid ervan.

Conclusie

Ik heb kort stilgestaan bij de voornaamste punten van kritiek die Richard Dawkins tegen religie in het algemeen en tegen het christendom in het bijzonder aanvoert. Een volledige presentatie van Dawkins' argumenten of mijn antwoorden daarop kon ik hier niet geven, maar ik hoop de lezer wel een idee te hebben gegeven van de kwesties die er spelen. Mijn conclusie is eenvoudig en, naar ik meen, niet controversieel. Dat de natuurwetenschappen tot atheïsme zouden leiden kan Dawkins alleen betogen door de wetenschappelijke methode op te rekken op een manier die in de wetenschappelijke wereld niet op steun kan rekenen. Zet hiernaast de visie van Peter Medawar, Nobelprijswinnaar 1960 voor geneeskunde: 'het bestaan van een grens aan de wetenschap wordt duidelijk door haar onvermogen tot het beantwoorden van kinderlijke, elementaire vragen die te maken hebben met eerste en laatste zaken – vragen zoals: "Hoe is alles begonnen?", "Waarvoor zijn wij eigenlijk allemaal hier?", "Wat is de zin van het bestaan?"'.¹¹ Het begin van wetenschappelijke wijsheid is, zou ik willen beweren, een goed onderlegde en respectvolle erkenning van haar grenzen.

De werkelijkheid is dat de natuurwetenschappen intellectueel kneedbaar zijn, vatbaar voor theïstische, agnostische of atheïstische duiding. Het grote debat tussen atheïsme en theïsme wordt niet door de natuurwetenschap beslecht en dat kan ook niet. Dawkins vertegenwoordigt één manier om de natuur te 'lezen'. Maar er zijn andere. De manier die ik jaren geleden ontdekte en die ik nog altijd intellectueel solide en spiritueel verrijkend vind is deze: 'De hemel verhaalt van Gods majesteit' (Psalm 19:1).

¹⁰ Interview met Ben Wattenberg voor Think Tank, 11 juli 1996, www.pbs.org/thinktank/transcript410.html.

¹¹ P. Medawar, *Grenzen van de wetenschap* (1984), 65-66.

Faraday Papers

De Faraday Papers worden gepubliceerd door het Faraday Institute for Science and Religion, St Edmund's College, Cambridge, Verenigd Koninkrijk, een non-profitorganisatie voor onderwijs en onderzoek (www.faraday-institute.org). De opinies komen voor rekening van de auteurs en geven niet noodzakelijkerwijs de opvattingen weer van het Instituut. De Faraday Papers behandelen een breed scala van onderwerpen die te maken hebben met de interacties tussen religie en wetenschap. Een actuele lijst van Faraday Papers is te vinden op www.faraday-institute.org, waar gratis exemplaren als PDF kunnen worden gedownload. De Nederlandse vertalingen zijn een initiatief van ForumC en worden ook gepubliceerd op www.geloofwetenschap.nl.

Publicatiedatum: april 2007 · Vertaling: maart 2014
© The Faraday Institute for Science and Religion